

[Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>
Podzizei, O. O., and Korobchuk, T. I. "Finansove zabezpechennia vidnovlennia konkurentospromozhnosti terytorialnykh hromad v Ukraini" [Financial Support for Restoration of Competitiveness of Territorial Communities in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 48 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11>
Riabushka, L., Dekhtiar, N., and Fedchenko, V. "Financial Autonomy of Local Self-Government: Analysis and

Assessing". *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya «Ekonomika ta upravlinnia»*, no. 11 (2024).
DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-08-04>
Tsymbaliuk, I. O., Pavlikha, N. V., and Korneliuk, O. A. "Mistsevi biudzhety yak osnova finansovoi samostinosti ta konkurentospromozhnosti terytorii" [Local Budgets as the Basis for Financial Autonomy and Territorial Competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 55 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>

УДК 336.14.2
JEL: H71; H72; O20; O40
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-221-229>

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

©2024 ПАСІЧНИЙ М. Д., ОБУХОВ Р. О.

УДК 336.14.2
JEL: H71; H72; O20; O40

Пасічний М. Д., Обухов Р. О. Фінансова спроможність територіальних громад у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку

Метою статті є визначення економічної сутності фінансової спроможності територіальних громад і з'ясування її ролі в забезпеченні соціально-економічного розвитку. У статті розглянуто підходи до економічної сутності фінансової спроможності територіальних громад. Авторами розкрито сутність даної економічної категорії як здатності територіальної громади формувати обсяг бюджетних доходів, який є достатнім і адекватним видатковій частині бюджету, з якого фінансується визначений законодавством перелік суспільних благ і послуг, що відповідають закріпленим загальнонаціональним стандартам і критеріям, а також сприяти процесам соціально-економічного розвитку громади. Розглянуто структуру фінансових ресурсів територіальної громади. Визначено, що саме місцеві податки і збори забезпечують фінансову автономію органів місцевого самоврядування (ОМС). Обґрунтовано потребу посилення фіскальної стійкості бюджетів територіальних громад як елементу забезпечення їх фінансової спроможності. Одним із напрямів реалізації зазначеного є підвищення фіскальної значущості податку на майно шляхом удосконалення механізму його адміністрування. Виявлено основні детермінанти забезпечення соціально-економічного розвитку територій, чільне місце серед яких належить фінансовим інструментам. Досліджено взаємозв'язок фінансової спроможності територіальних громад і цілей сталого розвитку (ЦСР), яких можна досягнути на локальному рівні. За допомогою діаграми Ісікави виокремлено заходи досягнення 8 ЦСР (Гідна праця та економічне зростання), у тому числі щодо стимулювання зайнятості населення, забезпечення стійкого зростання валового регіонального продукту, підвищення ефективності виробництва та формування фінансових можливостей для економічної самореалізації у взаємозв'язку з фінансовою спроможністю територіальної громади. Зазначено, що використання фінансових преференцій з метою стимулювання економічної активності в територіальній громаді може певним чином знизити її фінансову спроможність у поточному періоді, проте спрямовано на її збільшення в середньо- та довгостроковому періодах і зміцнює фіскальну стійкість місцевих бюджетів.

Ключові слова: фінансова спроможність, територіальні громади, місцеві бюджети, соціально-економічний розвиток.

Рис.: 1. **Бібл.:** 16.

Пасічний Микола Дмитрович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: m.pasichnyi@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7663-776X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAC-1623-2021>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57199191736>

Обухов Руслан Олександрович – аспірант кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: r.obukhov@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5054-7211>

UDC 336.14.2
JEL: H71; H72; O20; O40

Pasichnyi M. D., Obuhov R. O. Financial Capacity of Territorial Communities in the Context of Ensuring the Socioeconomic Development

The aim of the article is to determine the economic essence of the financial capacity of territorial communities and to clarify its role in ensuring social and economic development. The article discusses approaches to the economic essence of the financial capacity of territorial communities. The authors disclose the essence of this economic category as the ability of a territorial community to form the amount of budget revenues, which is sufficient and adequate to the expenditure part of the

budget, from which the list of public goods and services defined by law, which meet the established national standards and criteria, is financed; also to promote the processes of socioeconomic development of the community. The structure of financial resources of the territorial community is considered. It is determined that it is local taxes and fees that ensure the financial autonomy of local self-government bodies (LSGB). The need to strengthen the fiscal sustainability of the budgets of territorial communities as an element of ensuring their financial capacity is substantiated. One of the directions of implementation of this is to increase the fiscal significance of the property tax by improving the mechanism of its administration. The main determinants of ensuring the socioeconomic development of territories have been identified, the main place among which belongs to financial instruments. The relationship between the financial capacity of territorial communities and the Sustainable Development Goals (SDGs), which can be achieved at the local level, is studied. With the help of the Ishikawa diagram, measures to achieve SDG 8 (Decent Work and Economic Growth) are allocated, including stimulating the employment, ensuring the sustainable growth of the gross regional product, increasing the production efficiency and creating the financial opportunities for economic self-realization in relation to the financial capacity of the territorial community. It is noted that the use of financial preferences in order to stimulate economic activity in a territorial community can in some way reduce its financial capacity in the current period, but is aimed at increasing it in the medium and long term and strengthens the fiscal sustainability of local budgets.

Keywords: financial capacity, territorial communities, local budgets, socioeconomic development.

Fig.: 1. **Bibl.:** 16.

Pasichnyi Mykola D. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: m.pasichnyi@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7663-776X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAC-1623-2021>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57199191736>

Obuhov Ruslan O. – Postgraduate Student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: r.obukhov@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5054-7211>

Фінанси є архіважливим питанням для територіальних громад щодо забезпечення виконання делегованих та іманентних повноважень органами місцевого самоврядування (далі – ОМС). До важливих практичних завдань ОМС належить забезпечення мешканців територіальних громад доступними та якісними суспільними благами і послугами. Під суспільними благами слід розуміти насамперед можливості й умови користування інфраструктурою – житлово-комунальною, транспортною, соціокультурною тощо. А основними суспільними послугами, що надаються територіальними громадами, є: невідкладна медична допомога, освітні послуги (як правило, дошкільна та середня освіта, рідше – професійно-технічна), адміністративні послуги (видача дозволів, погоджень, довідок, консультацій), соціальний захист і забезпечення, послуги культури (бібліотеки, музеї, виставки), комунальних служб тощо.

За сучасних умов усе більшої актуальності набувають питання своєчасного надання жителям територіальних громад високоякісних суспільних послуг, адекватного реагування уповноважених інституцій на скарги мешканців. Саме якість визначає задоволеність та довіру населення до влади, що безпосередньо впливає на їх рішення щодо сплати податків, що в подальшому і визначає спроможність територіальної громади виконувати свої функції. Поширеною практикою забезпечення ефективності є встановлення критеріїв і стандартів надання послуг, враховуючи запити населення та ґрунтуючись на реальних можливостях надавачів цих послуг. Далі необхідним є підвищення

спроможності надавачів цих послуг, формуючи більш результативну та адаптивну модель управління, підвищення кваліфікації персоналу, забезпечення стимулів до праці. Обов'язково слід проводити моніторинг відповідності надаваних послуг установленим стандартам, поступово підвищуючи їх, з урахуванням іноземного досвіду.

Метою статті є визначення економічної сутності фінансової спроможності територіальних громад і з'ясування їх ролі в забезпеченні соціального та економічного розвитку.

Питання фінансової спроможності територіальних громад жваво дискутується на різних публічних майданчиках та у професійних колах. Так, А. Буряченко та І. Філімошкіна дійшли висновку, що фінансова спроможність передбачає достатність фінансових ресурсів територіальної громади з метою забезпечення належного рівня надання послуг у таких сферах суспільного виробництва, як: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, житлово-комунальне господарство тощо [1]. Фінансова спроможність територіальної громади – це здатність ОМС цієї громади за рахунок власних бюджетних коштів та інших джерел надходжень забезпечити належний рівень фінансових ресурсів і фінансову автономність, що є умовою соціально-економічного розвитку території та підвищення добробуту жителів територіальної громади [2].

Фінансова спроможність громади розглядається авторами С. Сембер, О. Чубарь та К. Машіко як комплексний показник, що складається з трьох основних складових – бюджетної спроможності, фінансової спроможності суб'єктів господарюван-

ня та домогосподарств. Автори зауважують, що в основу фінансової спроможності громад покладено забезпеченість фінансової ресурсів, що включають бюджетні кошти, а також фінансові ресурси домогосподарств і підприємств, які розташовані на території громади [3]. І. Грінчишин досліджує сутність спроможності територіальної громади, виокремлюючи фінансову спроможність як її вагомому складову. Так він включає даний показник до усіх трьох видів спроможності – розрахункової (наявності умов), функціональної спроможності (здатності) та потенціалу громади (можливостей). А категорію спроможності він розглядає як здатність територіальної громади надавати населенню суспільні послуги, а також можливість задіяти потенціал для забезпечення сталого та інклюзивного розвитку територіальної громади [4].

О. Кириленко зауважує, що самодостатність є більш широким за своїм змістом поняттям, ніж спроможність, і фінансова самодостатність територіальної громади одночасно передбачає її фінансову спроможність. На думку автора, фінансово самодостатня територіальна громада має одночасно характеризуватися двома ознаками. По-перше, громада повинна мати самостійність і незалежність у прийнятті відповідних рішень у сфері формування, розподілу та використання власних фінансових ресурсів. По-друге, обсяги фінансових ресурсів територіальної громади мають бути достатніми для виконання ОМС власних і делегованих повноважень. Дотримання вищезгаданих умов дозволить забезпечити умови для задоволення суспільних потреб жителів територіальної громади та сприяти її стабільному розвитку [5].

Закордонні науковці доволі часто досліджують питання фіскальної спроможності місцевих бюджетів, що є доволі близьким до поняття їх фінансової спроможності. Колектив авторів на чолі з М. Галецькою (*M. Galecka*) дослідив співвідношення між фіскальною спроможністю ОМС і видатками. Фіскальна спроможність ОМС розглядається ними як здатність отримувати доходи від їх власних ресурсів задля фінансування стандартизованого переліку суспільних благ і послуг. Дослідники підкреслюють, що у процесі розподілу публічних видатків велике значення має відігравати фіскальна спроможність ОМС [6]. М. Кізилтан та А. Єрелі (*M. Kiziltan, A. B. Yereli*) здійснили оцінку впливу реформування місцевого самоврядування на фіскальну спроможність 89 турецьких провінцій протягом 2007–2019 рр. Науковці дійшли висновку, що, незважаючи на заявлені цілі, проведена реформа негативно вплинула на фіскальну спроможність ОМС. Збільшення частки

трансфертів у бюджетних доходах зробила місцеві бюджети більш залежними від централізованих ресурсів, а це знизило фіскальні зусилля ОМС [7]. С. Ходжич, Д. Ю. Алібегович, Е. Бечич (*S. Hodžić, D. J. Alibegović, E. Bečić*) у своєму дослідженні встановили, що з метою зміцнення фінансової спроможності територіальних громад доцільно забезпечити підвищення рівня податкової автономії та фіскальної децентралізації. Більше відповідальності територіальних громад щодо надання населенню суспільних благ створюватиме прекодицію для зростання фіскальної спроможності [8].

Враховуючи вищевикладене, під *фінансовою спроможністю територіальних громад* ми розуміємо здатність територіальної громади формувати обсяг бюджетних доходів, який є достатнім і адекватним видатковій частині бюджету, з якого фінансується визначений законодавством перелік суспільних благ і послуг, що відповідають закріпленим загальнонаціональним стандартам і критеріям, а також сприяти процесам соціально-економічного розвитку громади.

Основними компонентами системи фінансування функцій і завдань ОМС є трансферти, податки, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і місцеві запозичені, які спрямовуються виключно на фінансування бюджету розвитку. Остання категорія асоціюється нами насамперед із суспільними благами. Перелік розщеплених загальнодержавних податків доволі серйозно різниться залежно від країни та залежить від багатьох факторів, основоположним з яких є рівномірність економічного потенціалу між територіями та громадами. До цих податків часто включають податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, ресурсні платежі, у дуже обмежених випадках – податки на споживання. Загалом, уряди при визначенні джерел наповнення бюджетів різних рівнів керуються двома правилами. Перше – за рівнем влади (центральною та місцевою) закріплюються податки залежно від ефективності адміністрування (насамперед вартості адміністрування й ефективності податкового контролю). Друге – закріплення податків має врахувати диференціацію податкової бази, за суттєвих відмінностей можуть виникати горизонтальні фіскальні дисбаланси. Враховуючи зазначені правила, податок на майно повністю їм відповідає. ОМС зацікавлені в надходженнях цього податку до бюджету громад, мають високу мотивацію до його справляння, більш точно та швидко можуть ідентифікувати зміну податкової бази. До того ж, обсяг житла на одного мешканця є відносно рівномірним показником у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Дослідження Р. Бола та Р. Бірда (*R. Bahl, R. Bird*) детермінує чотири базові принципи розподілу надходжень місцевих бюджетів: а) субнаціональні податки не мають значним чином спотворювати алокацію ресурсів; б) владні інституції мають у максимально можливому вигляді нести зобов'язання за фінансування видатків, за яку вони несуть відповідальність перед суспільством і виборцями; в) власні доходи громад мають бути достатніми, щоб принаймні дозволити найбільш фінансово спроможним громадам повністю профінансувати суспільні послуги місцевим мешканцям; г) субнаціональні доходи, наскільки це можливо, мають формуватися за рахунок жителів відповідних адміністративно-територіальних громад, які й отримують вигоди та блага за рахунок цих коштів [9].

У різних країнах залученість ОМС до процесу адміністрування місцевих податків сильно відрізняється: так, у Німеччині місцеві владні інституції повністю залучені до процесу адміністрування місцевих податків, у Польщі та країнах Балтії лише частково, в деяких європейських країнах та Україні адміністрування місцевих податків і зборів здійснюється центральними органами влади (податковою службою). До спектра процедур адміністрування відносять ідентифікацію й облік платників податків, податкової бази, надання інформаційної та консультативної підтримки платникам, організацію сплати податків до бюджету, а також функції податкового контролю. У процесі справляння місцевих податків також вагомими питаннями є встановлення ставок податків, регулювання бази оподаткування, надання певних податкових преференцій і пільг. Маючи такі інституційні компоненти фіскального регулювання, ОМС забезпечують високий рівень податкової автономії. Водночас, враховуючи тенденції розрізненості економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, органи центральної влади можуть встановлювати граничні межі податкових ставок місцевих податків, встановлювати рестрикції на регулювання податкової бази.

Для надання населенню необхідного спектра якісних суспільних благ і послуг, а також ефективного управління територіальною громадою має бути достатній обсяг вищевказаних фінансових ресурсів. Причому їх структура має бути збалансованою та забезпечувати важливі умови: а) стимулювати соціально-економічний розвиток; б) не поглиблювати диференціацію економічного розвитку між адміністративно-територіальними центрами. Збалансованість структури фінансових джерел слід розглядати з позиції співвідношень між трансфертами з державного бюджету та влас-

ними надходженнями; а також між розщепленими загальнодержавними податками та місцевими податками і зборами.

В. Оутс (*W. E. Oates*) вважає, що важливим елементом реформування бюджетної системи є забезпечення адміністративної спроможності для більш дієвої системи формування бюджетних доходів територіальних громад [10]. Важливим напрямом підвищення адміністративної спроможності є укрупнення територіальних громад з метою формування належного обсягу її ресурсів (матеріальних, фінансових, людських) для виконання поставлених завдань. Більш великі адміністративно-територіальні центри мають більше змоги забезпечити зайнятість для населення, вищу заробітну плату та продуктивність праці, прийнятну якість суспільних благ і послуг, що є детермінантами залучення людей у дані громади та забезпечення подальшого соціально-економічного розвитку території і країни загалом.

Для більш дієвого збирання доходів слід посилювати інституційну спроможність ОМС у сфері справляння місцевих податків – насамперед податку на майно, підвищення інституційної взаємодії ОМС з органами Державної податкової служби (далі – ДПС) щодо обміну інформацією та даними, використання цифрових продуктів ОМС і фіскальними органами, заходи влади щодо детінізації економіки та розширення таким чином бази оподаткування. Прихильниками теорії фіскальної децентралізації зафіксовано три основні детермінанти формування доходів місцевих бюджетів. Перше: міжбюджетні трансферти можуть знижувати фіскальні ініціативи ОМС, що загалом має вплив на фінансову стійкість бюджетів територіальних громад. Друге: удосконалення системи формування бюджетних доходів громад має здійснюватися в напрямі розширення їх власних надходжень і, відповідно, зниження питомої ваги міжбюджетних трансфертів. Третє: систему місцевих запозичень має бути сконструйовано таким чином, щоб запобігти можливостям боргового фінансування поточних видатків. Шляхом запозичень ОМС можуть фінансувати лише видатки розвитку, які мають позитивний вплив на процеси економічного зростання. Дотримання згаданих умов допоможе гарантувати фінансову стійкість і спроможність громади виконувати свої функціональні повноваження в довгостроковому періоді.

Стойкість є важливою категорією у процесі вивчення фінансової спроможності територіальних громад. Перед розглядом фінансової чи фіскальної (бюджетної) стійкості територіальних громад слід спочатку звернутися до сутності категорії стійкості

(*sustainability*). Згідно з працею Нобелівського лауреата у сфері економіки Роберта Солоу (*R. M. Solow*), стійкість має сприяти справедливості розподілу та є пошуком балансу між забезпеченням суспільного добробуту теперішньому та майбутнім поколінням. Це зобов'язання проводити політику таким чином, щоб залишити достатню спроможність майбутнім поколінням бути такими, як ми [11].

Стійкість доволі важко оцінити на відповідному етапі, проте вона тісно пов'язана з інвестиціями, споживанням і використанням ресурсів, зокрема природних і фінансових. Фінансова стійкість територіальних громад потребує: ідентифікації оптимальних показників інвестицій у транспортну, комунальну та соціальну інфраструктуру громади на відповідний бюджетний період; запровадження бюджетних правил щодо обмеження фінансування поточних видатків за рахунок боргових інструментів, безповоротних допомог і елімінації інтенцій ОМС до отримання трансфертів з державного бюджету; розширення фіскального потенціалу податкових надходжень та оптимізації видаткової частини бюджету громади шляхом підвищення їх ефективності.

Питання фіскальної стійкості територіальних громад як елементу забезпечення її фінансової спроможності є важливими з огляду на потребу надання якісних і доступних суспільних благ і послуг. У цьому контексті доречно закріплювати за місцевими бюджетами податкові надходження, які не мають суттєвих флуктуацій внаслідок зміни стадії бізнес-циклу. Найкращим прикладом цього виду податків є майнові податки, а саме, на нерухомість (землю та будівлі). Якщо базою оподаткування є вартість нерухомості, то в довгостроковому тренді вона поступово зростає, якщо ж площа – ставки є фіксованими та не знижуються в період економічного спаду. До того ж, база оподаткування нерухомості не є мобільною та не змінюється так легко, як, скажімо, для податку на працю (насамперед йдеться про податок на доходи фізичних осіб). Ч. Тібу (*C. M. Tiebout*) зазначив, що надходження від податку на нерухомість є найбільш справедливим джерелом фінансування суспільних благ і послуг у територіальній громаді [12]. Адже, проживаючи в населеному пункті, користуючись базовими благами та послугами, що фінансуються з відповідного місцевого бюджету, логічним є сплата податку на майно, бо його базу легко ідентифікувати податковим органам та ОМС і є стійкий взаємозв'язок податок-суспільні послуги і блага. До того ж, платники податку на майно будуть більш активними у сфері контролю влади за використанням цих коштів, що знизить інтенції популізму місцевої влади.

Спектр питань, що стосується соціально-економічного розвитку територій, доволі широкий та охоплює економічне зростання, соціальну стабільність, подолання бідності та зниження нерівності, підвищення ефективності публічного управління, досягнення фіскальної стійкості та макроекономічної стабільності. Ключовими результативними показниками соціально-економічного розвитку територій виступають зростання рівня життя мешканців територіальних громад, а також зміцнення економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Детермінантами забезпечення соціально-економічного розвитку територій є: людський інтелектуальний і соціальний капітал; природні ресурси, розташовані на території, технології та інфраструктура, фінансові ресурси місцевого самоврядування; інституційне середовище – ефективність місцевих інституцій, адміністративні та регулятивні чинники, податкове регулювання у сфері місцевих податків і зборів тощо.

Взявши за основу неокласичну модель розвитку, можна констатувати наявність трьох її основних стадій. Перша полягає в тому, що економічний розвиток забезпечується основними факторами виробництва; друга стадія – це розвиток інвестиційного характеру, шляхом залучення внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; третя стадія – це розвиток, забезпечений інноваційною основою, завдяки розробкам і вкладенням у нові технології, підвищенню конкурентоспроможності.

Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку корелює з досягненням Цілей Сталого Розвитку (далі – ЦСР), у тому числі цілей:

- ✦ 1: Подолання бідності.
- ✦ 3: Міцне здоров'я.
- ✦ 4: Якісна освіта.
- ✦ 8: Гідна праця та економічне зростання.
- ✦ 9: Інновації та інфраструктура.
- ✦ 10: Зменшення нерівності.
- ✦ 11: Сталий розвиток міст і спільнот.
- ✦ 17: Партнерство заради сталого розвитку.

Ціль подолання бідності є загальнодержавною, проте багато чинних програм у цій царині реалізуються на місцевому рівні, зокрема за кошти бюджетів територіальних громад. Фінансово спроможні громади забезпечують цільові доплати певним категоріями мешканців, зокрема тим, які мають невеликі доходи – пенсіонерам, соціально вразливим категоріям тощо; також можливі доплати суспільно значущим професіям – вчителям і працівникам медичної сфери задля утримання персоналу на робочих місцях.

Стосовно 3 та 4 ЦСР, ОМС підтримують інфраструктуру дошкільної та середньої освіти, за-

кладів професійно-технічної освіти, відповідних закладів охорони здоров'я. У багатьох випадках місцеві владні інституції можуть встановлювати доплати до заробітних плат, закупляти технологічне обладнання, сприяти замовленню відповідних фахівців у згадані сфери суспільного виробництва.

У контексті 8 ЦСР для ОМС є чотири перспективних напрями діяльності, зокрема:

- ✦ забезпечення стійкого зростання валового регіонального продукту;
- ✦ підвищення ефективності виробництва;
- ✦ стимулювання зайнятості населення;
- ✦ формування фінансових можливостей економічної самореалізації (рис. 1).

ОМС формує сприятливі умови для розвитку підприємництва у відповідних територіальних громадах, підтримує в належному стані інфраструктурні об'єкти. Важливо, щоб вкладення в інфраструктуру були стійкими та ритмічними, що

дозволяло б створити мультиплікативний ефект бюджетних видатків. Представники Федерального резервного банку Сан-Франциско С. Ледук і Д. Вілсон (*S. Leduc, D. Wilson*) здійснили оцінку впливу публічних вкладень у інфраструктуру на економічне зростання та визначили, що вони мають відчутний позитивний ефект. Причому цей ефект розподілений на дві хвили: перша хвиля проявляється в межах одного-двох років, інша – в діапазоні 5–8 років. Мультиплікатор коливається залежно від різних ситуацій від 1 до 7 [13].

Використовуючи наявний фінансовий і податковий інструментарій, ОМС можуть надавати певні преференції новоствореним підприємствам, конкуруючи з іншими територіальними громадами за активних суб'єктів господарювання. Таргетовані податкові пільги зі сплати місцевих податків і зборів можуть надаватись ви-

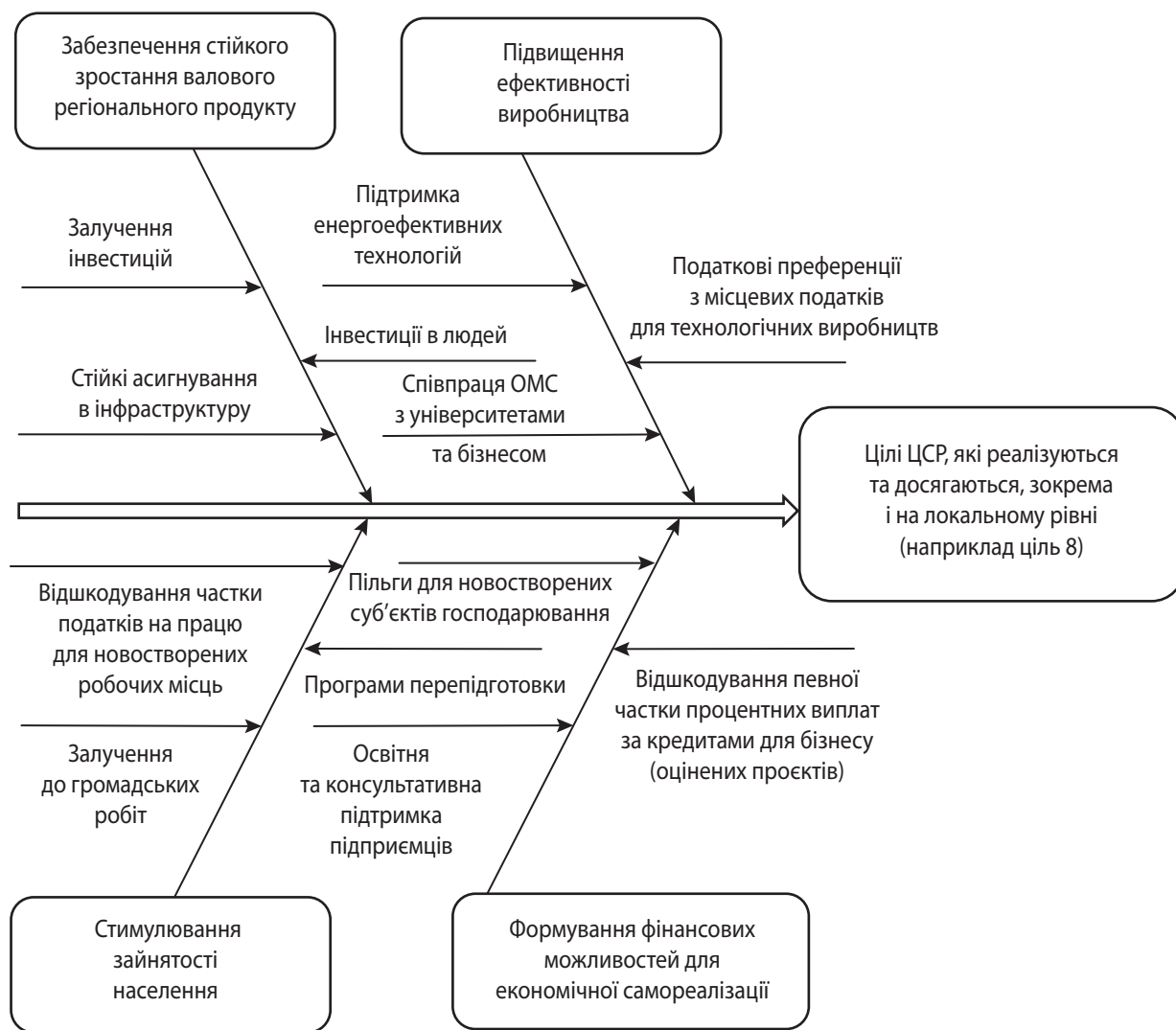

Рис. 1. Декомпозиція 8 ЦСР на локальному рівні у взаємозв'язку з фінансовою спроможністю територіальної громади за допомогою діаграми Ісікави

Джерело: розроблено авторами на основі ЦСР.

сокотехнологічним підприємствам, певні пільги задля стимулювання підприємницької ініціативи на обмежений податковий період можуть надаватися новоствореним суб'єктам господарювання. З метою стимулювання зайнятості ОМС можуть застосовувати механізм відшкодування за рахунок коштів бюджету частки або повного обсягу податків на працю (насамперед ПДФО) для новостворених робочих місць. Підвищена конкуренція на ринку праці впливає на реальне зростання заробітної плати. ОМС можуть тимчасово збільшити видатки бюджету територіальної громади або ж знизити надходження внаслідок надання податкових пільг задля підвищення рівня фінансової спроможності в середньо- та довгостроковій перспективі.

Стосовно 9 ЦСР слід зазначити, що технологічні інновації є важливим фактором забезпечення економічного розвитку. ОМС мають бути забезпечені достатнім рівнем спроможності підтримувати розвиток інноваційної інфраструктури територіальної громади та економіки знань. Інвестиційно-інноваційний розвиток територій передбачений у Стратегіях розвитку територіальних громад та інших програмних документах. Територіальні громади виділяють земельні ділянки підприємствам, забезпечують умови для користування спільною інфраструктурою у спеціально відведених місцях – так званих індустріальних парках чи кластерах. Враховуючи поточні недонадходження бюджету через безоплатні виділення земель, зниження ставок чи тимчасове звільнення від сплати податку на майно новостворених підприємств (насамперед тих, які належать до 5 та 6 кластерів технологічного устрою) спрямовані на активізацію економічної та інвестиційної активності суб'єктів господарювання та відповідне зміцнення фінансової спроможності територіальних громад унаслідок розширення економічного потенціалу та сплати інших податків до місцевого бюджету. Спроможність генерувати бюджетні надходження впливають на можливості виділення бюджетних асигнувань на розвиток інфраструктури – транспортної, соціальної та інноваційної. ОМС зацікавлені у збільшенні своїх бюджетів розвитку.

11 ЦСР передбачає вдосконалення положень щодо розвитку й управління територіальної громади, враховуючи потребу забезпечення сталості, інклюзивності та безпечності проживання. Ця ціль насамперед потребує розробки комплексної Стратегії та деталізованих планів розвитку територіальної громади, яка б охоплювала економічний блок, створення комфортних умов для проживання та реалізації свого потенціалу повною мірою, збереження культурної спадщини, розвитку туризму, за-

хисту довкілля тощо. Вказані завдання обумовлюють потребу зміцнення фінансової спроможності територіальної громади та постійного і поетапного виділення бюджетних коштів на реалізацію деталізованих елементів бюджетних програм економічного та соціального спрямування. Виконання 17 ЦСР на локальному рівні потребує всебічного розвитку та активізації програм співпраці ОМС і підприємців, реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Роль фінансової спроможності територіальних громад у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій можна розглядати крізь призму трьох компонент – конструкції та характеру міжбюджетних відносин; дохідної частини бюджетів територіальних громад; залученості ОМС до прийняття рішень щодо забезпечення суспільного добробуту. Існує думка, що локалізація ЦСР і реалізація принципу субсидіарності приводить до більш глибокого врахування суспільних інтересів та сприяє забезпеченню довіри до публічних інституцій, що є фактором забезпечення економічного зростання [14].

Фінансова спроможність громад залежить від інституційної спроможності ОМС впливати на динаміку, обсяг і структуру бюджетних доходів. Висока залежність ОМС від трансфертів з державного бюджету не сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів. І навпаки, у країнах з високою часткою власних фінансових ресурсів у структурі доходів місцевих бюджетів забезпечено вищий, порівняно з іншими країнами, рівень бюджетної прозорості та ефективності [15]. Фіскальна децентралізація у сфері доходів має позитивний вплив на оптимізацію бюджетних ресурсів, адже ОМС є відповідальними за бюджетні надходження та їх раціональне використання на фінансування суспільних послуг. Головною перешкодою для фіскальної децентралізації та, відповідно, фіскальної спроможності громад є суттєва економічна диференціація між адміністративно-територіальними одиницями та майже відсутня адміністративна й інституційна спроможність громад формувати власну дохідну базу, насамперед за рахунок податків.

Зміцнення спроможності ОМС дозволяє поліпшувати якість суспільних благ і послуг та більш повно враховує потреби і запити мешканців громади [16]. Зокрема, інноваційний підхід до бюджету участі дозволяє місцевому населенню генерувати концепт проектів благоустрою та поліпшення стану інфраструктури, якої вони дійсно потребують. Ба більше, бюджет участі дозволяє підвищити транспарентність використання коштів платників по-

датків, які мешкають на певній території. Поінформованість суспільства про можливість впливати на рішення, пов'язані з використанням публічних коштів, позитивно відображається на їх довірі до державних і місцевих інституцій. Взаємодія мешканців територіальних громад, або ж її окремих дистриктів, є важливою з огляду на вибір оптимальних рішень розвитку територіальної громади. Адже ці рішення спрямовані на забезпечення наявних запитів, які мають як середньо-, так і довгостроковий характер. Крім того, мешканці відкрито голосують за фінансування певних заходів, що є проявом демократії та дозволяє забезпечити високу залученість мешканців у прийнятті рішень у бюджетній і соціальній сфері. Встановлення фіскальних обмежень для розміру бюджету участі (як правило 1% від бюджету розвитку, а також максимальної величини одного проекту) дозволяє суспільству досягнути важливості вибору оптимального рішення.

ВИСНОВКИ

Економічна сутність фінансової спроможності територіальних громад проявляється в її здатності формувати обсяг бюджетних доходів, який є достатнім і адекватним видатковій частині бюджету, з якого фінансується визначений законодавством перелік суспільних благ і послуг, що відповідають закріпленим загальнонаціональним стандартам і критеріям, а також сприяти процесам соціально-економічного розвитку громади. Посилення фінансової спроможності вбачається можливим шляхом розширення фіскального потенціалу податків, які зараховуються до бюджетів територіальних громад, у тому числі місцевих податків і зборів. За сучасних умов важливо посилювати інституційну спроможність ОМС у сфері адміністрування місцевих податків і зборів, насамперед податку на майно. Розглянуто взаємозв'язок фінансової спроможності територіальних громад і ЦСР, яких можна досягнути на локальному рівні. Зокрема це стосується таких цілей: 1: Подолання бідності. 3: Міцне здоров'я. 4: Якісна освіта. 8: Гідна праця та економічне зростання. 9: Інновації та інфраструктура. 10: Зменшення нерівності. 11: Сталий розвиток міст і спільнот. 17: Партнерство заради сталого розвитку.

Запропоновано фінансові заходи на локальному рівні, які територіальна громада здатна здійснити, в контексті забезпечення умов для реалізації ЦСР 8. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Буряченко А. Є., Філімошкіна І. О. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. *Фінанси України*.

2018. № 5. С. 56–68. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3575bc94-6080-4caf-aa74-94c2b09095a1/content>
2. Лютий І., Спасів Н. Оцінка фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 92–112.
3. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності і фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 81–90.
4. Гринчишин І. М. Спроможність територіальних громад: теоретичний дискурс. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. № 6. С. 51–56.
5. Кириленко О. Фінансова самодостатність територіальних громад: сутність та умови забезпечення. *Світ фінансів*. 2023. № 4. С. 68–80. DOI: <https://doi.org/10.35774/SF2022.04.068>
6. Gałęcka M., Patrzalek L., Kuroпка I., Szabela-Pasierbińska E. The fiscal capacity of local government versus government expenditure, and its impact on eliminating interregional social inequalities in Poland. *Region*. 2022. Vol. 9. Iss. 1. P. 51–67. DOI: <http://dx.doi.org/10.18335/region.v9i1.368>
7. Kiziltan M., Yereli A. B. Evaluating local fiscal capacity and fiscal effort of Turkish local governments: Evidence from spatial panel data analysis. *Economic Change and Restructuring*. 2023. Vol. 56. P. 441–472. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09424-1>
8. Hodžić S., Alibegović D. J., Bečić E. Fiscal performance of local government units for smart regions and smart cities. In: *Smart Governments, Regions and Cities*. 2020. P. 291–302. URL: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/692264>
9. Bahl R., Bird R. Subnational taxes in developing countries: The way forward. *Public Budgeting & Finance*. 2008. Vol. 28. Iss. 4. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5850.2008.00914.x>
10. Oates W. E. An essay on fiscal federalism. *Journal of economic literature*. 1999. Vol. 37. No. 3. P. 1120–1149. URL: <http://www.jstor.org/stable/2564874>
11. Solow R. M. Sustainability: An economist's perspective. In: *Economics of the Environment*. 4th ed. Routledge, 2009. P. 505–513.
12. Tiebout C. M. A Pure Theory of Local Government Expenditures. *Journal of Political Economy*. 1956. Vol. 64. No. 5. P. 416–424. URL: https://fbaum.unc.edu/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf
13. Leduc S., Wilson D. Roads to prosperity or bridges to nowhere? Theory and evidence on the impact of public infrastructure investment. *NBER Macroeconomics Annual*. 2012. Vol. 27. Iss. 1. P. 89–142. DOI: <https://doi.org/10.1086/669173>
14. Guha J., Chakrabarti B. Achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) through decentralisation and the role of local governments: A systematic review. *Commonwealth Journal of Local Governance*. 2019. Vol. 22. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.5130/cjlg.v0i22.6855>

15. Smoke P. J. Improving subnational government development finance in emerging and developing economies: Toward a strategic approach. *ADB Working Paper Series* No. 921. 2019. Asian Development Bank Institute (ADB), Tokyo. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/222688/1/1066598177.pdf>
16. Pasichnyi M., Kaneva T., Ruban M., Nepytyaliuk A. The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 16. Iss. 3. P. 29–39. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.16\(3\).2019.04](https://doi.org/10.21511/imfi.16(3).2019.04)

REFERENCES

- Bahl, R., and Bird, R. "Subnational taxes in developing countries: The way forward". *Public Budgeting & Finance*, vol. 28, no. 4 (2008): 1-25. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5850.2008.00914.x>
- Buriachenko, A. Ye., and Filimoshkina, I. O. "Fiskalna detsentralizatsiia ta finansova spromozhnist mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini" [Fiscal Decentralization and Financial Capacity of the Local Government in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2018): 56-68. <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3575bc94-6080-4caf-aa74-94c2b09095a1/content>
- Galecka, M. et al. "The fiscal capacity of local government versus government expenditure, and its impact on eliminating interregional social inequalities in Poland". *Region*, vol. 9, no. 1 (2022): 51-67. DOI: <http://dx.doi.org/10.18335/region.v9i1.368>
- Guha, J., and Chakrabarti, B. "Achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) through decentralisation and the role of local governments: A systematic review". *Commonwealth Journal of Local Governance*, vol. 22 (2019): 1-21. DOI: <https://doi.org/10.5130/cjlg.v0i22.6855>
- Hodzic, S., Alibegovic, D. J., and Becic, E. "Fiscal performance of local government units for smart regions and smart cities". *Smart Governments, Regions and Cities* (2020): 291-302. <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/692264>
- Hrynchyshyn, I. M. "Spromozhnist terytorialnykh hromad: teoretychnyi dyskurs" [Capability of Territorial Communities: Theoretical Discourse]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 6 (2018): 51-56.
- Kiziltan, M., and Yereli, A. B. "Evaluating local fiscal capacity and fiscal effort of Turkish local governments: Evidence from spatial panel data analysis". *Economic Change and Restructuring*, vol. 56 (2023): 441-472. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09424-1>
- Kyrylenko, O. "Finansova samodostatnist terytorialnykh hromad: sutnist ta umovy zabezpechennia" [Financial Self-Sufficiency of Territorial Communities: Essence and Conditions of Implementation]. *Svit finansiv*, no. 4 (2023): 68-80. DOI: <https://doi.org/10.35774/SF2022.04.068>
- Leduc, S., and Wilson, D. "Roads to prosperity or bridges to nowhere? Theory and evidence on the impact of public infrastructure investment". *NBER Macroeconomics Annual*, vol. 27, no. 1 (2012): 89-142. DOI: <https://doi.org/10.1086/669173>
- Liutyi, I., and Spasiv, N. "Otsinka finansovoi spromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad" [Assessment of the Financial Capacity of United Territorial Communities]. *Finansy Ukrainy*, no. 7 (2019): 92-112.
- Oates, W. E. "An essay on fiscal federalism". *Journal of Economic Literature*, vol. 37, no. 3 (1999): 1120-1149. <http://www.jstor.org/stable/2564874>
- Pasichnyi, M. et al. "The impact of fiscal decentralization on economic development". *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 16, no. 3 (2019): 29-39. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.16\(3\).2019.04](https://doi.org/10.21511/imfi.16(3).2019.04)
- Sember, S. V., Chubar, O. H., and Mashiko, K. S. "Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti finansovoi spromozhnosti i finansovykh resursiv terytorialnoi hromady" [Theoretical Approaches to Determining the Essence of the Financial Capacity and Financial Resources of the Territorial Community]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3 (2015): 81-90.
- Smoke, P. J. "Improving subnational government development finance in emerging and developing economies: Toward a strategic approach". *ADB Working Paper Series* no. 921. 2019. Asian Development Bank Institute (ADB), Tokyo. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/222688/1/1066598177.pdf>
- Solow, R. M. "Sustainability: An economist's perspective". In: *Economics of the Environment*, 505-513. Routledge, 2009.
- Tiebout, C. M. "A Pure Theory of Local Government Expenditures". *Journal of Political Economy*, vol. 64, no. 5 (1956): 416-424. https://fbbaum.unc.edu/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf